

**Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
Кафедра педагогіки та методики початкової освіти**

«До захисту допускаю»
Завідувач кафедри педагогіки та методики
початкової освіти,
доктор педагогічних наук, професор
_____ Ірина САДОВА
« _____ » _____ 2025 р.

**ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС**

Спеціальність 013 Початкова освіта

Освітня програма «Початкова освіта»

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр початкової освіти. Вчитель початкових
класів закладу загальної середньої освіти

Автор роботи – Савлик Ярина Володимирівна _____
підпис

**Науковий керівник доктор педагогічних наук,
професор Садова Ірина Ігорівна _____**
підпис

Дрогобич, 2025

АНОТАЦІЯ

Ярина Савлик

Формування медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочний час

Магістерська робота присвячена актуальній проблемі – формуванню медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочній діяльності. Вибір теми зумовлений протиріччям між необхідністю формування медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочній діяльності та розробленістю цього процесу в умовах закладу освіти.

Мета дослідження полягає у розвитку та апробації умов формування медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочній діяльності. Ця мета визначила необхідність постановки та вирішення основних завдань: на основі аналізу психолого-педагогічних досліджень розкрити та охарактеризувати процес формування медіаграмотності учнів початкових класів; виявити рівень сформованості медіаграмотності учнів початкових класів; розробити та апробувати зміст роботи з формування медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочній діяльності.

ANNOTATION

Yaryna Savlyk

Formation of media literacy of primary school students in extracurricular time

The master's thesis is devoted to a topical problem - the formation of media literacy of primary school students in extracurricular activities. The choice of the topic is due to the contradiction between the need to form media literacy of primary school students in extracurricular activities and the development of this process in the conditions of an educational institution.

The purpose of the study is to develop and test the conditions for the formation of media literacy of primary school students in extracurricular activities. This goal determined the need to set and solve the main tasks: based on the analysis of psychological and pedagogical research, to reveal and characterize the process of

forming media literacy of primary school students; to identify the level of formation of media literacy of primary school students; to develop and test the content of the work on the formation of media literacy of primary school students in extracurricular activities; to summarize and analyze the results of the work.

ЗМІСТ

Вступ.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	10
1.1. Медіаграмотність учнів як психолого-педагогічна проблема.....	10
1.2 Особливості та специфіка формування медіаграмотності учнів початкових класів.....	14
1.3 Методи формування медіаграмотності молодших школярів у позаурочній діяльності	16
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	22
2.1. Дослідження рівня сформованості медіаграмотності учнів початкових класів.....	22
2.2.Зміст експериментальної роботи з формування медіаграмотності учнів початкових класів засобами позаурочної виховної роботи.....	31
2.3 Оцінка динаміки рівня сформованості медіаграмотності учнів початкових класів.....	40
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	47

Вступ

Актуальність дослідження. Сучасний освітній процес стикається з новими викликами: навчальні заклади повинні готувати молоде покоління до життя в інформаційному суспільстві, де обсяг нової інформації постійно зростає, з'являються нові професії, а існуючі потребують постійного підвищення кваліфікації. Сучасний школяр має не лише здобувати знання, а й розуміти своє місце у суспільстві та володіти навичками активної життєвої позиції.

Модернізація освіти в Україні спрямована на перехід до нового освітнього стандарту, який ставить за мету не просто передавати знання, уміння та навички від педагога до учня, а формувати загальні компетентності, здатність до самостійної навчальної діяльності, вміння ставити та вирішувати освітні завдання, контролювати та оцінювати власні дії, працювати з різними джерелами інформації, аргументовано висловлювати думки та аналізувати результати своєї роботи.

У сучасному світі інформаційних технологій особлива увага приділяється інформатизації освіти. Кожен школяр повинен вміти орієнтуватися у великих потоках інформації, виділяти найважливіше, визначати джерела та ефективні стратегії пошуку, аналізувати та класифікувати отримані дані, творче опрацьовувати їх і застосовувати для досягнення власних освітніх цілей. Окрім того, учні мають володіти програмними та технічними засобами для роботи з інформацією.

Недостатня насиченість сучасних підручників інформацією не завжди задовольняє освітні потреби школярів. Тому вони часто використовують додаткові джерела — надруковані тексти, фотографії, кіно-, радіо- та телевізійні матеріали, комп'ютерні програми та інтернет. Водночас, велика частина медіапродукції призначена для розваг, а не навчання, і не завжди є безпечною для дітей. Учні початкових класів ще не мають сформованої критичної свідомості і схильні наслідувати дорослих, що може призводити до стресів та проблем зі здоров'ям. Через це формування медіаграмотності є

необхідним і може розглядатися як ключова компетентність учнів, що включає здатність усвідомлено працювати з інформацією як у підручниках, так і позаурочній діяльності.

Впровадження раннього навчання інформаційно-комунікаційним технологіям в освітній процес визначено державним стандартом початкової освіти. Згідно з ним, школяр повинен володіти навичками пошуку інформації у довідниках та вільному інформаційному просторі Інтернету, її збору, обробки, аналізу, організації та передачі відповідно до комунікативних і пізнавальних завдань. Учень має вміти вводити текст за допомогою клавіатури, цифрово фіксувати результати вимірювань, аналізувати зображення та звук, готувати та представляти власні виступи із використанням аудіо-, відео- та графічного супроводу, дотримуючись при цьому норм інформаційної вибірковості, етики та етикету.

Величезне значення у формуванні медіакомпетентності учнів початкових класів має позаурочна діяльність, яка відкриває широкі можливості для розвитку їхніх інформаційних та творчих здібностей. Використання комп'ютерних технологій під час занять є одним із найефективніших способів підвищення мотивації до навчання, розвитку індивідуальних здібностей учня та реалізації диференційованого підходу, що дозволяє максимально відповідати вимогам сучасного освітнього стандарту. Одним із важливих аспектів позаурочної роботи є надання учням різноманітного вибору завдань, що сприяє всебічному розвитку їхніх умінь та навичок.

Формування медіаграмотності може охоплювати всі напрями позаурочної діяльності: спортивно-оздоровчий, духовно-моральний, соціальний, загальноінтелектуальний та загальнокультурний, відповідно до стандартних вимог освіти. У рамках позаурочних заходів використовуються різні форми роботи — гуртки, майстерні, секції, науково-дослідницька діяльність, що дозволяє ефективно розвивати медіакомпетентність молодших школярів.

Актуальною проблемою дослідження є визначення умов, за яких формується медіаграмотність учнів початкових класів у позаурочній діяльності. Саме з урахуванням цієї проблеми сформульована тема дослідження: «Формування медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочний час».

Мета дослідження полягає у розробці та апробації умов, що сприяють формуванню медіаграмотності молодших школярів у позаурочній діяльності.

Об'єктом дослідження є процес позаурочної діяльності учнів початкових класів, а предметом — рівень розвитку їхньої медіаграмотності в рамках цієї діяльності.

Завдання дослідження включають:

- аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури щодо проблеми формування медіаграмотності учнів початкових класів;
- визначення рівня сформованості медіаграмотності молодших школярів;
- розробку та апробацію змісту роботи з формування медіаграмотності у позаурочній діяльності;
- узагальнення та аналіз результатів проведеної роботи.

Методи дослідження включають:

- теоретичні: аналіз, узагальнення психолого-педагогічної та методичної літератури;
- емпіричні: психолого-педагогічний експеримент із констатуючим, формуючим і контрольним етапами, застосування психодіагностичних методик;
- методи обробки результатів: якісний та кількісний аналіз отриманих даних.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що розроблена система позаурочної роботи, спрямована на формування медіаграмотності учнів початкових класів, може бути використана вчителями початкових класів

для організації ефективної освітньої діяльності та розвитку ключових компетентностей дітей.

За результатами опубліковано тези: Садова І., Савлик Я. Індивідуальна програма розвитку учня. Проблеми початкової освіти та мистецтва : е-журнал. Дрогобич : ДДПУ ім. І.Франка, 2025. Вип. 3. С48-54. https://e-journal.dspu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/05/%D0%95-%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB_2025.pdf

Структура роботи. Магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Медіаграмотність учнів як психолого-педагогічна проблема

Молодший шкільний вік є надзвичайно важливим етапом розвитку дитини, адже від повноцінності цього періоду залежать рівень інтелекту та особистісних якостей, мотивація до навчання, а також віра у власні сили. Згідно з найбільш поширеною у психології віковою періодизацією, молодший шкільний вік охоплює приблизно від 6–7 до 10–11 років [22, с. 84].

У цей період відбувається активний фізичний і психофізіологічний розвиток дитини, що створює необхідні умови для систематичного навчання в школі. Водночас у сучасному освітньому процесі дедалі частіше використовують підручники та навчальні матеріали, що містять тексти з мережі Інтернет, що висуває нові вимоги до розвитку критичного мислення та формування компетентностей учнів, а також до забезпечення їх безпеки [12].

Проблема медіаграмотності активно вивчається багатьма дослідниками. Всі вони підкреслюють, що медіаграмотність як освітня компетенція займає центральне місце серед ключових компетентностей, а рівень її розвитку визначає успішність особистості та ефективність її соціальної реалізації в сучасному світі.

Для точного розуміння терміну «медіаграмотність» необхідно уточнити поняття «компетентність» і «компетенція» та з'ясувати, що означає бути компетентною особистістю [14]. Компетентна особа — це людина, яка володіє знаннями та навичками у певній сфері, є авторитетною і обізнаною; компетенція ж визначається як коло питань або сфер діяльності, у яких людина добре обізнана, або як сукупність прав і повноважень [3, с. 74].

Сьогодні в освітньому просторі існує певний термінологічний плюралізм: замість терміну «медіаграмотність» часто вживають поняття «рівень медіакультури» або «медіаосвіченість» [11].

Л. Найдьонова визначає медіаграмотність особистості як сукупність мотивів, знань, умінь та здібностей, що забезпечують вибір, використання, критичний аналіз, оцінку, створення та передачу медіатекстів у різних формах і жанрах, а також здатність аналізувати складні процеси функціонування медіа [18].

Освоєння медійної сфери учнями початкових класів найчастіше відбувається методом спроб і помилок, переважно без належного контролю з боку педагогів і батьків, що може негативно впливати на дитину. Чим раніше дитина навчиться взаємодіяти з медіа, тим менше ризиків для її психічного та емоційного розвитку, оскільки без належної медіаграмотності цей процес може стати некерованим і шкідливим [7].

Розробники нових освітніх стандартів визначають компетентність як системне новоутворення особистості, яке проявляється через знання, уміння, здібності та особистісні якості й дозволяє ефективно вирішувати функціональні завдання, що складають сутність професійної діяльності. Компетенція, у свою чергу, визначається як коло питань або завдань, у яких людина добре обізнана, і належить до діяльності, а не до суб'єкта [19]. Інакше кажучи, компетенції — це функціональні завдання, пов'язані з певною діяльністю, тоді як компетентність відображає здатність суб'єкта ці завдання виконувати, будучи особистісно підготовленим до їхнього вирішення.

Співвідношення категорій «компетенція» та «компетентність» детально аналізував Д. Золотухін. На його думку, компетентність означає володіння людиною певною компетенцією, що включає її особистісне ставлення до цієї компетенції та до предмета діяльності. Компетенція, у свою чергу, охоплює сукупність взаємопов'язаних якостей особистості — знань, умінь, навичок і способів діяльності, що стосуються конкретного кола предметів і процесів [7].

Отже, якщо компетенція визначається як заздалегідь встановлена соціальна норма, що регламентує освітню підготовку особи для ефективної діяльності у певній сфері, то компетентність є особистісною характеристикою

учня, що вже сформувалася, і відображає мінімальний досвід практичної діяльності в заданій галузі [6].

Л. Найдьонова у своєму визначенні компетентності акцентує на поєднанні знань, умінь, досвіду та теоретико-прикладної підготовленості до застосування цих знань на практиці [18].

Після визначення категорії «компетентність» розкривається сутність поняття «медіаграмотність». Автор зазначає, що медіаграмотність — це здатність використовувати, аналізувати, оцінювати та передавати інформаційні повідомлення в різних формах [18].

У сучасному розумінні медіаграмотність постає як здатність ефективно знаходити, оцінювати та застосовувати інформацію у власній навчальній, особистісній та професійній діяльності. Таке трактування підкреслює необхідність уміння здійснювати пошук і збір інформації, що особливо актуально в умовах сучасного інформаційного суспільства з величезним обсягом неконтрольованих даних, які потребують аналізу та критичної оцінки. Відповідно до цього дослідження, особистість розглядається як активний користувач медіа, здатний застосовувати набути медіазнання та медіау навички у всіх сферах діяльності, зокрема у професійній [15].

Велике значення для уточнення відповідної термінології має визначення Л. Найдьонової: медіаграмотність особистості розглядається як сукупність її мотивів, знань, умінь і здібностей, що забезпечують здатність до ефективного використання, критичного аналізу, оцінки та передачі медіатекстів у різних формах, жанрах і видах, а також сприяють розумінню складних процесів функціонування медіа в соціумі [3].

Для повнішого розуміння цього визначення слід уточнити такі поняття, як «медіа» і «медіатекст». Л. Найдьонова визначає медіа як засоби (масової) комунікації — технічні пристрої та інструменти, що дозволяють створювати, записувати, копіювати, тиражувати, зберігати, поширювати, сприймати інформацію та обмінюватися нею між суб'єктом (автором медіатексту) і об'єктом (масовою аудиторією). Медіатекст, відповідно, — це будь-яке

повідомлення, подане в конкретній формі або жанрі медіа, наприклад газетна стаття, телепередача, відеокліп або фільм [18].

На основі аналізу різних визначень медіаграмотності ми пропонуємо своє формулювання: медіаграмотність — це здатність і вміння ефективно знаходити, оцінювати, використовувати, аналізувати та передавати інформацію у різних видах діяльності.

Розглядаючи це визначення, можна виділити основну мету медіаграмотності особистості: розвиток навичок усвідомленої взаємодії з медіа, творчих і комунікативних здібностей, критичного мислення, а також умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, що сприяє формуванню різних способів самовираження.

Науковці виділяють такі основні завдання медіаграмотності:

- навчити грамотно читати та інтерпретувати медіатексти;
- розвивати здатність до усвідомленого сприйняття та аргументованої оцінки інформації;
- формувати самостійність суджень, критичне мислення, розвиток переваг та естетичного смаку;
- інтегрувати знання та навички, отримані на різних навчальних заняттях, у процесі сприйняття, аналізу та творчої діяльності;
- розвивати здатність до сприйняття, ідентифікації, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів;
- покращувати комунікативні можливості особистості;
- навчити самовиражатися за допомогою медіа, експериментувати з різними способами їхнього технічного використання, створювати власні медіапродукти та тексти [15].

Для реалізації поставлених завдань і досягнення цілей дослідження виділено ключові компоненти медіаграмотності особистості. У науковій літературі їх розрізняють за сімома показниками:

- мотиваційний — мотиви взаємодії з медіа та медіатекстами;
- контактний — частота та регулярність контакту з медіа;

- інформаційний — наявність знань про термінологію та історію медіакультури;
- перцептивний — здатність до сприйняття медіатекстів;
- інтерпретаційний/оцінний — уміння критично аналізувати процес функціонування медіа в соціумі та медіатексти різних видів і жанрів, базуючись на рівні розвитку медіасприйняття та критичного мислення;
- практико-операційний/діяльнісний — здатність обирати відповідні медіа та медіатексти, а також створювати та поширювати власні медіатексти;
- креативний — наявність творчого потенціалу в різних видах діяльності (перцептивній, ігровій, художній, дослідницькій), пов'язаній із медіа [16].

Д. Золотухін підкреслює важливість активної позиції особистості, яка здатна аналізувати та синтезувати отриману інформацію, формулювати власну оцінку, а також проявляти критичне й творче мислення [7].

Отже, аналіз наукових джерел показує, що формування медіаграмотності є надзвичайно актуальним і значущим напрямом у сучасній освіті. Водночас це питання залишається недостатньо розкритим у сучасних наукових працях, що обумовлює необхідність подальших досліджень у цій сфері.

1.2 Особливості та специфіка формування медіаграмотності учнів початкових класів

Визначивши, що медіаграмотність характеризується розвитком умінь та навичок усвідомленої та узгодженої взаємодії з медіа, слід розглянути процес її формування в учнів початкових класів. Формування у цьому контексті розуміється як процес розвитку особистості як соціальної істоти під впливом психологічних, соціальних, економічних, екологічних та ідеологічних факторів [2, с. 63].

Одним із ключових напрямів формування медіаграмотності дітей є цілеспрямоване і систематизоване накопичення як кількісних, так і якісних

знань та умінь у роботі з інформацією і технічними засобами її передачі [6, с. 46].

Спрямованість розвитку медіаграмотності в освітньому процесі аналізувала А. Платонова, виділяючи такі аспекти:

- поступове інтегрування медіаосвіти до шкільних навчальних програм;
- заохочення неформальних медіаосвітніх заходів у школах, культурних та молодіжних центрах;
- підвищену увагу політичних лідерів та законодавців до захисту дітей від шкідливого впливу медіа;
- активне залучення неурядових організацій та асоціацій у медіаосвітній процес;
- розвиток концепції медіаосвіти протягом усього життя;
- популяризацію ідеї підвищення рівня медіаграмотності громадян як основи стабільної громадської сфери;
- формування усвідомлення того, що ефективна міжкультурна комунікація та успішна освіта значною мірою залежать від медіаосвіти та медіаграмотності [20].

У молодшому шкільному віці формування медіаграмотності перебуває на початковому етапі, коли діти тільки починають освоювати медіатехніку та знайомитися з засобами масової інформації. На цьому етапі медіаграмотність можна структурувати за трьома базовими компонентами: інформаційним (знансьвим), мотиваційним та діяльним [20].

Медіаграмотність охоплює комплекс здібностей і умінь, що пов'язані з медіа, включаючи знання, сприйняття та активне використання масової інформації [34].

Д. Золотухін розробив класифікацію ключових умінь, необхідних для формування медіаграмотності:

- здатність і готовність докладати зусиль для сприйняття, розуміння змісту медіатексту та відокремлення «шуму» від значущої інформації;

- усвідомлення і повага до впливу медіатекстів;
- здатність відрізнити емоційні та аргументовані реакції при сприйнятті інформації та діяти відповідно;
- розвиток компетентного припущення щодо змісту медіатексту;
- знання жанрових умовностей медіа та вміння визначати їх синтез;
- критичне осмислення медіатекстів незалежно від впливовості джерел;
- розуміння специфіки мови різних медіа та оцінка її впливу незалежно від складності тексту [7].

Крім того, А. Платонова визначає низку принципів, які мають реалізовуватися як на уроках, так і в позаурочній діяльності для успішного формування медіакомпетенції школярів: системність, цілісність, доступність, відкритість, наочність, особистісне цілепокладання, проблемність та метапредметність [20, с. 69].

Отже, на підставі аналізу теоретичних джерел медіаграмотність можна розглядати як здатність і можливість ефективно шукати, оцінювати, застосовувати, інтерпретувати та передавати інформацію. Основними завданнями розвитку медіаграмотності у школярів є формування навичок компетентної взаємодії з медіа, розвиток творчих здібностей, уміння комунікувати за допомогою медіатехнологій, розвиток логічного та критичного мислення, умінь сприйняття, аналізу, синтезу та оцінювання медіатекстів, а також навчання різним способам самовираження за допомогою медіа [22, с. 84].

Завдання медіаграмотності спрямовані на розвиток здатності до роботи з інформацією, комунікативних умінь та критичного мислення, формування навичок правильного читання, аналізу та самовираження через медіатексти.

До ключових засобів формування медіаграмотності школярів належать мотиваційний, контактний, інформаційний, перцептивний, оцінний, практико-операційний (діяльнісний) та креативний компоненти.

1.3 Методи формування медіаграмотності молодших школярів у позаурочній діяльності

Формування медіаграмотності молодших школярів здійснюється як у межах урочної, так і позаурочної діяльності. Під урочною діяльністю розуміють освітній процес, що відбувається безпосередньо під час уроків і організовується вчителем у визначений розкладом час [5, с.96].

Разом з тим, можливості уроку щодо розвитку особистості учня, організації різноманітних видів навчальної активності та умов для самостійної діяльності у сфері формування медіаграмотності є обмеженими [5, с.162].

Відповідно до концепції НУШ, позаурочна діяльність повинна організовуватися за ключовими напрямками розвитку особистості: спортивно-оздоровчим, духовно-моральним, соціальним, інтелектуальним та культурним.

До механізмів реалізації виховної складової НУШ належать:

- навчальний план;
- додаткові освітні програми;
- програми закладів позашкільної освіти, установ культури та спорту;
- організація роботи груп подовженого дня;
- діяльність класного керівника (екскурсії, диспути, круглі столи, змагання тощо);
- участь інших педагогічних працівників: заступників директора з виховної роботи, педагогів-організаторів, соціальних педагогів, психологів.

У межах позаурочної діяльності найпоширенішими формами роботи є екскурсії, гуртки, секції, круглі столи, конференції, диспути, наукові товариства школярів, олімпіади та змагання, що організовуються відповідно до інтересів учасників освітнього процесу [14].

У школі можуть реалізовуватися різні види позаурочної діяльності: ігрова, пізнавальна, проблемно-ціннісне спілкування, дозвіллева, художня та соціальна творчість, трудова діяльність, спортивно-оздоровча та туристично-краєзнавча активність [6, с.46].

Формування медіаграмотності учнів початкової школи у позаурочний час здійснюється за допомогою комплексу методів, адаптованих до вікових особливостей дітей [2].

Метод у педагогіці розуміють як сукупність прийомів та операцій, спрямованих на теоретичне або практичне освоєння дійсності. Розроблення та класифікація методів виховання й навчання традиційно розглядаються як одна з провідних педагогічних проблем [17]. У роботі з молодшими школярами найчастіше застосовуються методи виховання й методи навчання. Серед методів виховання однією з найпоширеніших є класифікація за спрямованістю, що охоплює:

- методи формування свідомості особистості;
- методи організації діяльності та формування досвіду суспільної поведінки;
- методи стимулювання та мотивації діяльності та поведінки.

Система загальних методів навчання включає різні підходи, серед яких вагомим місцем посідає перцептивний підхід. У його межах за основу береться джерело передавання інформації та характер її сприйняття. Цей підхід передбачає виокремлення словесних, наочних і практичних методів навчання [17, с.293].

Таким чином, існує значна кількість класифікацій методів навчання та виховання, які застосовують педагоги у роботі з молодшими школярами. Поряд із традиційними педагогічними методами нами виокремлено також методи формування медіаграмотності в учнів початкової школи. Їх можна класифікувати за такими підставами:

1. За джерелами одержання знань:
 - наочні (ілюстрація та демонстрація медіатекстів);
 - словесні (лекція, розповідь, бесіда, пояснення, дискусія);
 - практичні (виконання різноманітних практичних завдань на основі медіаматеріалів) [10].

2. За рівнем пізнавальної діяльності:

- пояснювально-ілюстративні (повідомлення вчителем інформації про медіа та її засвоєння учнями);
- репродуктивні (виконання вправ і завдань на матеріалі медіа з метою опанування певних прийомів діяльності);
- проблемні (аналіз ситуацій або медіатекстів для розвитку критичного мислення);
- частково-пошукові (евристичні), дослідні (організація пошуково-творчої діяльності учнів) [10].

Поряд із методами важливу роль у формуванні медіаграмотності відіграють форми організації освітнього процесу. Форма навчання визначається кількістю учнів, місцем, часом та порядком здійснення діяльності [7].

Так, під час позаурочних занять пізнавального характеру учням можуть запропонувати створити власний інтерактивний навчальний ресурс з будь-якого шкільного предмета. Використовуючи можливості PowerPoint, зокрема анімаційні ефекти, діти моделюють рухомі завдання та динамічні ілюстрації, перетворюючи звичайну презентацію на інтерактивний мініпідручник.

Якщо педагог планує застосувати тестування, він має змогу самостійно сконструювати необхідні тести за допомогою спеціальних програмних засобів або інструментів інтерактивного апаратно-програмного комплексу. Подібні види діяльності доречно інтегрувати в систему позакласної роботи. Наприклад, комп'ютер може містити набір тренувальних вправ, призначених для підготовки до предметних олімпіад чи контрольних випробувань, зокрема дистанційних, що дає змогу учням початкової школи поступово опановувати формат тестових завдань [19, с. 189].

Під час позаурочної діяльності на кшталт заняття «Сторінками цікавих книг» молодші школярі отримують доступ до електронних енциклопедій та онлайн-підручників, що дає можливість швидко знаходити потрібні відомості без тривалого пошуку. Так, вибравши в електронній бібліотеці прізвище автора, можна миттєво відкрити потрібний твір, або знайти необхідну

ілюстрацію чи довідкову інформацію з будь-якої галузі знань. На початковому етапі вчитель поетапно демонструє на екрані алгоритм дій, формуючи в учнів навички пошукової поведінки. Згодом школярі виконують аналогічні завдання самостійно або в невеликих групах, відшуковуючи відповіді на поставлені питання у цифрових енциклопедіях чи електронних книгах [1].

Особливо цінною у розвитку інформаційної компетентності молодших школярів у позаурочній роботі є діяльність, пов'язана зі створенням проєктів. З елементами проєктної роботи діти знайомляться вже з першого класу. Теми таких проєктів можуть бути надзвичайно різноманітними: від історії та культурних традицій до дослідження навколишнього середовища, міжособистісних взаємин та глобальних процесів у природі й суспільстві. Проєктна діяльність дозволяє учням глибше занурюватися в обрану тему, творчо працювати з інформацією та застосовувати медіатехнології для представлення власних результатів [1].

Працюючи над власними проєктами, молодші школярі звертаються до широкого спектра інформаційних джерел: інтернет-ресурсів, мультимедійних енциклопедій, періодичних видань. Підсумки своєї діяльності вони представляють у різноманітних форматах — від комп'ютерних презентацій і буклетів до публікацій, колажів чи кластерів, створених у середовищах Word або PowerPoint [14]. У межах такої форми позаурочної роботи, як творча майстерня зі створення мультфільмів, учитель може запропонувати учням початкових класів різні напрями діяльності, що сприяють розвитку їхньої інформаційної компетентності:

- Під час опрацювання літературної частини школярі працюють з електронними бібліотеками, визначають сюжет, вибудовують історію на основі знайомих літературних творів;

- на етапі озвучування мультфільму учні знайомляться з аудіоредакторами, опановують навички запису фонограми, добирають музичні фрагменти та шумові ефекти;

– у процесі зйомки діти дізнаються про можливості фото- та відеотехніки, засвоюють основні функції цифрового фотоапарата та вчать ся покадровій зйомці мультфільму;

– під час фінального монтажу школярі опановують роботу з графічним редактором, навчаються відкривати й обробляти створені файли, виконувати розкадрування, повторювати кадри у циклі, монтувати відеоряд зі звуком, а також створювати титри. На цьому етапі вони здобувають практичні уміння, необхідні для повного циклу створення мультимедійного продукту [20, с.74].

Отже, аналіз методів і форм роботи, спрямованих на формування медіаграмотності молодших школярів у позаурочній діяльності, дає змогу стверджувати, що ця компетентність може розвиватися в будь-якому освітньому середовищі — як у межах уроку, так і поза ним. Формування медіаграмотності учнів початкової школи у позаурочній роботі здійснюється через застосування різних груп методів: словесних, наочних, практичних, пояснювально-ілюстративних, репродуктивних, проблемних і частково-пошукових.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПОЗАУРОЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Дослідження рівня сформованості медіаграмотності учнів початкових класів

Після опрацювання теоретичних засад формування медіаграмотності молодших школярів було розпочато експериментальну частину дослідження. До участі в експерименті залучено 20 учнів 3 «Б» класу, з яких 10 увійшли до експериментальної групи, а 10 — до контрольної. Метою експериментальної роботи стало визначення рівня сформованості медіаграмотності в учнів початкової школи.

Спираючись на визначені показники та рівні сформованості досліджуваної компетентності, нами було проведено відбір і розробку відповідного діагностичного інструментарію (табл. 1).

Таблиця 1

Карта констатуючого експерименту

Показники	Завдання
Навчання про медіа	Завдання 1
Показник медіаграмотності	Завдання 2
Вміння працювати на комп'ютері	Завдання 3
Контакти із медіа	Завдання 4
Вміння самостійно створювати медіатексти	Завдання 5

Розглянемо результати діагностики.

Діагностичне завдання 1 «Що я знаю про медіа?»

Мета: з'ясувати рівень поінформованості молодших школярів щодо медіа.

Матеріали: робочі бланки, ручки.

Хід виконання:

Учням пропонувалося письмово відповісти на запитання:

1. Чи знаєш ти, що означає поняття «медіа»?
2. Чи знайоме тобі поняття «ЗМІ» (засоби масової інформації)?

Критерії оцінювання:

- Високий рівень (3 бали): учень демонструє чіткі та достатньо сформовані знання про медіа;
- Середній рівень (2 бали): учень має часткові або поверхові уявлення щодо медіа;
- Низький рівень (1 бал): учень не володіє базовими знаннями з теми.

Кількісні підсумки виконання цього завдання подано в таблиці 2.

Таблиця 2

Результати завдання: Що я знаю про медіа?

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	0	1 (10%)
Середній	5 (50%)	5 (50%)
Низький	5 (50%)	4 (40%)

Проведений аналіз результатів першої методики показав такі особливості. В експериментальній групі не зафіксовано жодного учня з високим рівнем поінформованості про медіа, тоді як у контрольній групі цей рівень продемонструвала 1 дитина (10%). Показники середнього рівня виявилися однаковими в обох групах: по 5 учнів, що становить 50%. Низький рівень знань визначено у 5 дітей експериментальної групи (50%) та у 4 учнів контрольної (40%).

Діагностичне завдання 2 «Сходінки спонукань»

Мета: визначити рівень медіаграмотності молодших школярів за показником мотивації.

Матеріали: зображення сходів із восьми рівнів, набір карток із твердженнями.

Процедура:

Учням пропонувалося розташувати 8 поданих тверджень на сходинках за принципом ранжування:

- на верхній сходинці — найбільш важлива для дитини причина використання комп'ютера;
- на нижній — найменш значуща.

Усі твердження стосуються різних мотивів: пізнавальних, навчальних та розважальних. Учень створює «сходи спонукань», відповідаючи таким чином на запитання *«Для чого потрібен комп'ютер?»*.

Перелік тверджень:

- Шукати цікаву інформацію.
- Навчитися робити презентації.
- Виконувати домашнє завдання.
- Читати пізнавальні статті.
- Дивитися фільми та мультфільми.
- Спілкуватися з друзями.
- Слухати музику.
- Грати в комп'ютерні ігри.

Критерії оцінювання:

- 1 бал (низький рівень): переважають розважальні та ігрові мотиви.
- 2 бали (середній рівень): у структурі мотивів поєднуються і розважальні, і пізнавальні стимули.
- 3 бали (високий рівень): домінують пізнавальні спонуки (3–4 і більше позиції навчального спрямування).

Кількісні показники виконання другого завдання наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Результати завдання: «Сходинки спонукань».

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	0	0
Середній	4 (40%)	5 (50%)
Низький	6 (60%)	5 (50%)

Аналіз отриманих даних засвідчив такі тенденції. У межах експериментальної групи низький рівень мотивації до пізнання та недостатнє розуміння основ медіаграмотності продемонстрували 6 учнів, що становить 60% вибірки. У контрольній групі аналогічні показники виявлено у 5 дітей (50%). Це свідчить про те, що значна частина школярів не проявляє інтересу до використання медіа як джерела знань.

Проміжний, тобто середній рівень сформованості мотиваційного компонента, зафіксовано у 4 учнів експериментальної групи (40%) та 5 учнів контрольної (50%). Такі діти здебільшого послуговуються інтернет-ресурсами для пошуку потрібної інформації та для виконання навчальних завдань. Учнів із високим рівнем мотивації та вираженим інтересом до отримання знань через медіа в обох групах не виявлено.

Діагностичне завдання 3 «У світі комп'ютера»

Мета: оцінити рівень сформованості комп'ютерних умінь у молодших школярів.

Матеріали: картка із переліком характеристик та вмінь дитини для фіксації результатів.

Опис виконання:

Учням пропонувалося виконати низку практичних дій, пов'язаних із взаємодією з комп'ютером та інтернетом, зокрема:

- увімкнення та вимкнення комп'ютера;
- відкриття та закриття браузера;
- пошук зображення, книги чи відеоматеріалу;
- перегляд знайденого контенту;
- відкриття текстового редактора;

- написання короткого відгуку про роботу в інтернеті;
- пошук зображення в мережі та вставлення його у текстовий документ.

Критерії оцінювання:

- 1 бал (низький рівень): дитина не справляється із завданнями або виконує дії лише за допомогою педагога.
- 2 бали (середній рівень): учень виконує всі завдання самостійно, але інколи потребує корекції чи підказки вчителя.
- 3 бали (високий рівень): школяр упевнено та самостійно виконує всі інструкції без сторонньої допомоги.

Кількісні результати виконання методики подано в таблиці 4.

Таблиця 4

Результати завдання: «Світ комп'ютера»

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	0	1 (10%)
Середній	4 (40%)	4 (40%)
Низький	6 (60%)	5(50%)

Аналіз виконання цієї методики дав змогу виявити такі показники. В експериментальній групі низький рівень сформованості медіаграмотності виявлено у шести учнів, що становить 60% загальної кількості. Чотири школярі (40%) продемонстрували середній рівень. Жоден учасник експериментальної групи не досяг високих показників. У контрольній групі високий рівень встановлено лише в однієї дитини (10%). П'ятеро учнів (50%) продемонстрували середній рівень, а четверо (40%) – низький.

Діагностичне завдання 4 «Я та медіа»

Мета: визначити частоту та характер взаємодії молодших школярів із медіа.

Матеріали: індивідуальні бланки для відповідей, ручки.

Зміст: Учням ставили запитання, що дають змогу оцінити їхній досвід користування різними медіаресурсами:

- з яких джерел вони найчастіше отримують інформацію;
- з якою метою використовують інтернет;
- чи вміють створювати різні типи файлів (документи, презентації, зображення);
- які небезпеки можуть виникати під час роботи в інтернеті;
- чи знайомі їм правила безпечної поведінки у цифровому середовищі.

Критерії оцінювання:

• 1 бал (низький рівень): діти рідко звертаються до інтернет-ресурсів, не усвідомлюють можливих загроз, пов'язаних із взаємодією з медіа, та не знають, як убезпечити себе.

• 2 бали (середній рівень): учні частково орієнтуються в ризиках і не завжди можуть визначити правильні шляхи їхнього подолання.

• 3 бали (високий рівень): школярі активно користуються інтернетом, чітко усвідомлюють потенційні небезпеки та знають правила безпечної поведінки онлайн.

Кількісні показники виконання методики подано в таблиці 5.

Таблиця 5

Результати завдання: «Я і медіа»

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	0	0
Середній	5 (50%)	5 (50%)
Низький	5 (50%)	5 (50%)

Аналіз отриманих результатів показує таку картину. В експериментальній групі половина учнів (5 дітей, 50%) продемонстрували низький рівень сформованості уявлень про власну соціальну значущість. Аналогічні показники спостерігаються і в контрольній групі — низький рівень також зафіксовано у 5 школярів (50%). Середній рівень уявлень про соціальну

роль та значущість однаково виявлених у двох групах: по 5 дітей, що становить 50% у кожній. Учні з високим рівнем сформованості цих уявлень не зафіксовано ні в експериментальній, ні в контрольній групі.

Діагностичне завдання 5 «Що я можу створити на комп'ютері?»

Мета: визначити рівень умінь молодших школярів у створенні власних медіатекстів.

Матеріали: індивідуальні бланки та ручки.

Зміст завдання:

Учням було запропоновано виконати низку дій, які демонструють їхні практичні навички роботи з комп'ютером та різними видами програмного забезпечення:

- написати невелику розповідь у редакторі Word;
- створити таблицю у Word;
- скласти таблицю у програмі Excel;
- підготувати презентацію;
- намалювати зображення у графічному редакторі;
- зайти в мережу Інтернет;
- написати коротке повідомлення у соціальній мережі.

Критерії оцінювання:

• 1 бал (низький рівень): дитина не володіє базовими навичками роботи з комп'ютером; має труднощі з використанням Word, Excel, створенням презентацій та зображень, не вміє самостійно знаходити інформацію в інтернеті.

• 2 бали (середній рівень): учень може виконувати основні операції у Word та Excel, створювати презентації та малюнки, заходити в інтернет і здійснювати пошук інформації, однак потребує постійної підтримки та підказок учителя.

• 3 бали (високий рівень): школяр упевнено володіє необхідними програмами, успішно виконує всі поставлені завдання без допомоги

дорослого, самостійно орієнтується в інтерфейсі програм та інтернет-середовищі.

Кількісні результати діагностичного завдання представлені у таблиці 6.

Таблиця 6

Результати завдання 5:Що я можу створити на комп'ютері?

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	0	2 (20%)
Середній	6 (60%)	5 (50%)
Низький	4 (40%)	3 (30%)

Проаналізувавши результати проведеної методики, можна відзначити, що в експериментальній групі високий рівень сформованості умінь не зафіксовано, тоді як у контрольній групі його продемонстрували лише 2 учні (20%). Показники середнього рівня виявилися такими: в експериментальній групі його досягли 6 школярів (60%), у контрольній – 5 дітей (50%). Низькі результати зафіксовано у 4 учнів експериментальної групи (40%) та у 3 представників контрольної (30%).

Після виконання всіх діагностичних завдань на цьому етапі було визначено загальні рівні сформованості медіаграмотності молодших школярів.

Низький рівень (5–7 балів) характеризує дітей, які практично не володіють уявленнями про медіа, не знають базових понять медіасфери, не вміють адекватно оцінювати дії під час взаємодії зі ЗМІ та не усвідомлюють можливих ризиків, пов'язаних із використанням медіа.

Середній рівень (8–12 балів) притаманний учням, які вже мають початкові знання про медіа, знають основні терміни та здатні загалом правильно тлумачити інформацію під час взаємодії зі ЗМІ. Вони розуміють потенційні загрози некритичного користування медіаконтентом, але

потребують постійної підтримки дорослого, нерідко сумніваються у власних відповідях та прагнуть схвалення.

Високий рівень (13–15 балів) демонструють школярі, які добре орієнтуються у сфері медіа, вільно користуються основними поняттями, адекватно оцінюють інформаційні ситуації та чітко розуміють можливі негативні наслідки використання медіа.

Отже, за результатами діагностичного етапу всі учасники дослідження були розподілені відповідно до визначених рівнів медіаграмотності. Підсумковий розподіл дітей представлено в таблиці 7.

Таблиця 7

Результати експерименту

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	0	2 (20%)
Середній	4 (40%)	5 (50%)
Низький	6 (60%)	3 (30%)

У початкових школярів експериментальної групи низький рівень медіаграмотності спостерігається у 5 дітей (50%), тоді як у контрольній групі його мають 4 учні (40%). Показники середнього рівня в обох групах є однаковими: у експериментальній – 5 дітей (50%), і в контрольній – також 5 дітей (50%). Високий рівень у експериментальній групі не виявлено, а в контрольній його продемонструвала лише одна дитина (10%). Учні з високим рівнем володіють навичками створення медіапродуктів: вони самостійно роблять презентації, малюнки та впевнено набирають текст на комп'ютері.

Отже, молодший шкільний вік є важливим етапом у становленні медіаграмотності дітей. Проведений аналіз показав, що у школі недостатньо налагоджена системна робота з формування медіаграмотних умінь у молодших учнів.

2.2.Зміст експериментальної роботи з формування медіаграмотності учнів початкових класів засобами позаурочної виховної роботи

Експериментальна робота з формування медіаграмотності молодших школярів передбачає комплекс організаційних, педагогічних та виховних заходів, спрямованих на підвищення здатності дітей критично сприймати інформацію, безпечно взаємодіяти з медіапростором та використовувати медіаресурси з навчальною та соціальною користю. У початковій школі цей процес має проводитися з урахуванням вікових особливостей, що вимагає залучення ігрових, творчих та практико-орієнтованих форм діяльності.

Експеримент складався з трьох послідовних етапів: діагностичного, формувального та контрольньо-узагальнювального; кожен з них мав власні завдання, методи та очікувані результати.

Діагностичний етап експерименту

На першому етапі було важливо визначити вихідний рівень медіаграмотності учнів, їхню готовність до критичного аналізу медіаконтенту, сформованість навичок безпечної поведінки в інформаційному середовищі. Для цього використовувалися:

- спостереження за поведінкою дітей у медіаситуативних вправах;
- бесіди та міні-інтерв'ю щодо їхнього досвіду взаємодії з мультфільмами, відео, інтернет-ресурсами;
- завдання на впізнавання інформаційних маніпуляцій у казках та коротких медіатекстах;
- анкетування батьків щодо медіаповедінки дітей удома.

Результати первинної діагностики дали змогу визначити сильні та слабкі сторони в комунікативно-інформаційній компетентності учнів, необхідні для побудови подальшого формувального впливу.

Формувальний етап експериментальної роботи

Основна частина експерименту була реалізована в межах позаурочної виховної діяльності, де створювалися умови для практичного засвоєння

елементів медіаграмотності. Зміст формувальної роботи охоплював такі напрями:

1. Ознайомлення учнів з основами медіакультури

У доступній формі розглядалися такі поняття: «медіатекст», «реклама», «інформація», «факт», «думка», «автор». Діти вчилися розпізнавати особливості різних видів медіа — мультфільмів, відеороликів, дитячих сайтів, ігор.

2. Розвиток критичного мислення у роботі з медіатекстами

Використовувалися вправи:

- порівняння різних версій одного сюжету (мультфільм, ілюстрація, казка);
- визначення, хто може бути автором повідомлення та з якою метою воно створене;
- завдання «факт чи вигадка?»;
- аналіз емоційних впливів у дитячій рекламі.

3. Формування навичок безпечної поведінки в медіапросторі

Діти опановували правила:

- не відкривати незнайомі посилання;
- не надавати особисту інформацію;
- звертатися до дорослих при сумнівних ситуаціях;
- критично ставитися до інформації з інтернету.

Використовувалися відеосюжети, мультфільми та рольові ігри, які моделювали типові медіаситуації.

4. Розвиток емоційної медіаграмотності

Учні вчилися визначати:

- як медіа впливають на настрій;
- чому певні картинки чи відео викликають страх або захоплення;
- як контролювати власні емоційні реакції;
- як обирати корисний і безпечний контент.

Тут застосовувалися вправи з емоційного аналізу мультфільмів, творчі малюнки, дискусії в міні-групах.

5. Творча медіаторчість як інструмент формування компетентностей

Учні брали участь у створенні власних медіапродуктів:

- малюнкових рекламо-плакатів;
- добрих інформаційних повідомлень («новина нашого класу»);
- простих відеороликів або фотоколажів;
- міні-книжечок «Як бути медіаграмотним».

Саме творчий компонент сприяв розумінню структури медіатексту та формуванню початкових авторських навичок.

На завершальному етапі проводилося повторне діагностування, аналогічне вихідному. Метою було визначити:

• які зміни відбулися у здатності учнів критично аналізувати медіатексти;

- чи сформувались у них базові навички медіабезпеки;
- наскільки зросла усвідомленість щодо ролі медіа у власному житті;
- чи виявляють діти стійкі позитивні практики (обговорення переглянутого, звернення до дорослого, вибір якісного контенту тощо).

Отримані результати узагальнювалися шляхом порівняльного аналізу, що дозволило оцінити ефективність застосованих форм і методів позаурочної роботи.

Результати констатуючого етапу дослідження щодо визначення рівня сформованості медіаграмотності учнів початкових класів засвідчили, що більшість школярів демонструють низький та середній рівні компетентності. Спираючись на ці підсумки, а також враховуючи вікові та індивідуальні особливості дітей, було розпочато формуючий етап експерименту.

Мета формуючого експерименту полягала у розвитку медіаграмотності учнів початкових класів через позаурочну діяльність.

Завдання формуючого етапу включали:

- підвищення рівня знань учнів про медіа;

– стимулювання мотивації до усвідомлення значущості та ефективності використання медіа в навчальному процесі;

– розвиток умінь розуміти та інтерпретувати медіатексти.

Для реалізації формувального етапу було вирішено застосовувати комплекс методів:

– наочні – демонстрація ілюстрацій та прикладів медіатекстів;

– словесні – казки, бесіди та обговорення з педагогом;

– практичні – виконання учнями різноманітних завдань і вправ із застосуванням медіа.

Очікувані результати формувального етапу:

– учні отримають чіткі та конкретні уявлення про медіа;

– підвищиться мотивація школярів до вивчення медіа;

– діти оволодіють практичними навичками роботи з медіа;

– учні зможуть аналізувати медіатексти та формувати власну думку;

– діти навчатимуться самостійно створювати презентації;

– школярі розвиватимуть навички критичного ставлення до безпечного використання медіа.

Основна ідея полягає у тому, щоб інтегрувати знання дітей у цілісну систему та за допомогою цікавих форм подачі матеріалу у позаурочній діяльності стимулювати розвиток медіаграмотності учнів початкових класів.

Для реалізації цієї мети було запропоновано провести серію занять із ілюстрування казки за допомогою медіатехнологій. Заняття відбувалися у комп'ютерному класі школи двічі на тиждень, а за бажанням учнів додатково – наприклад, якщо під час малювання ілюстрацій у програмі спочатку не все виходило. Протягом двох тижнів заняття проводилися чотири рази на тиждень у позаурочний час.

Робота з формування медіаграмотності здійснювалася поетапно:

I етап – ознайомлення з програмами Word, Adobe Acrobat Reader DC та PowerPoint;

II етап – розробка сюжету казки та набір тексту у Word;

III етап – створення персонажів та малювання ілюстрацій у Adobe Acrobat Reader DC;

IV етап – поєднання тексту та ілюстрацій, створення презентації;

V етап – демонстрація готової казки та обговорення виконаної роботи;

VI етап – розміщення презентації в Інтернеті.

До початку практичної роботи дітям було прочитано твір. Під час організованої діяльності, коли дорослий працював разом із дітьми над ілюстрованою книгою, дітям демонстрували зображення персонажів та проводили бесіду про зміст твору. Учитель пояснив, що знайомство з книжкою є підготовчим етапом та відправною точкою для подальшої роботи, хоча сама книжка не є основною темою заняття.

Педагог: «Ви знаєте, що таке хвороби, і часто хворієте восени та взимку, проте швидко одужуєте. Але існують хвороби, від яких вилікуватися складніше, і вони можуть траплятися в будь-яку пору року. Наприклад, такими хворобами є лінь, злість, заздрість, і страждають від них не лише діти, а й дорослі».

Сьогодні ми познайомимося з дуже цікавою книгою під назвою «Старший, середній, молодший». Подивіться уважно на інтерактивну дошку – на ній я показуватиму сторінки книги з ілюстраціями. На ваших партах лежать різнокольорові прямокутники. Виберіть будь-який і підніміть його вгору.

Наприклад, я бачу, що Олег обрав жовтий прямокутник, Люба – червоний, Сергій – синій, а Настя – зелений. Кожен обрав той, який йому сподобався. Зверніть увагу на слово «обрав» – що воно означає?

Ксенія пояснила, що обрала жовтий, бо їй подобається цей колір. Вона вибирала те, що їй до вподоби.

Тоді вчитель зазначила: «Добре, тут усе було просто, адже потрібно було лише обрати колір. А що, якщо питання буде іншим: ви щодня встаєте рано й ідете до школи – чи це ваш вибір?»

Люда відповіла, що це не зовсім вибір, адже це треба робити, тому вона робить як слід. Експериментатор уточнила: «Але тут теж є вибір – ти можеш вирішити робити як слід або ні».

Віра додала, що іноді вибір буває складним і не завжди відповідає твоїм бажанням, але його треба робити, бо це правильно.

Вчитель продовжила: «Тепер давайте подивимося на дошку, прочитаємо текст і розглянемо ілюстрації. Подивіться, ось книга про дітей. Чому автор так її назвав?»

Іван відповів, що книга про братів, тому й отримала таку назву.

Вчитель запитала, якими були герої? Люба сказала, що вони веселі, життєрадісні та кмітливі. Настя додала, що один з них постійно буркотав і завжди був незадоволений.

Вчитель поцікавилася, що відбувалося між хлопчиками. Віра відповіла, що вони змагалися один з одним.

Учитель запитала: «А хто вигравав у цих змаганнях?» Люда сказала, що старший хлопець, бо в нього все виходило краще.

Вчитель уточнила, чому у старшого все виходило краще. Андрій відповів, що молодший програвав, бо був лінивим. Тоді вчитель запитала: «Що ж треба робити, щоб подолати ліню?» Микола відповів, що для цього потрібно багато і наполегливо працювати.

Учитель завершила: «Давайте уважно подивимося на ілюстрації до цієї казки. Чи подобаються вони вам?»

Ігор зазначив, що ілюстрації йому дуже сподобалися. Вчителька запитала дітей, чи хотіли б вони самостійно написати та проілюструвати власну книгу. Сергій відповів, що це було б цікаво.

Спочатку група придумала зав'язку сюжету. Діти створили казку про двох хлопчиків: одного доброго, який завжди допомагав іншим і коли захворів, всі за нього хвилювалися та приходили провідати; і злого, який ображав усіх і коли потрапив у неприємності, ніхто не бажав йому допомогти.

Після цього учні приступили до написання тексту казки. Спочатку вони робили це на папері, кожен додавав свої правки, і всі разом узгоджували зміст. Коли текст був схвалений усіма, його надрукували у програмі Word. Діти по черзі працювали у комп'ютерному класі, вводячи текст.

Коли сюжет був готовий, вчителька запропонувала дітям розпочати роботу над ілюстраціями. Перед початком малювання вона провела вступну бесіду, ставлячи питання, що стимулювали дітей до обговорення сюжету та персонажів.

Група розпочала створення персонажів та декорацій. Вчителька запитала: «Хочете проілюструвати власну книгу?» Галя відповіла, що дуже хотіла б це зробити. Потім вчителька уточнила: «Для кого буде ця книга?» Данило сказав, що хоче подарувати її всім дітям, а найкраще – старшій групі дитячого садка.

Вчителька поставила ще запитання: «Як ми покажемо доброту у нашій книзі?» Дарина запропонувала це намалювати.

«А хто буде головними героями?» – запитала вчителька. Ілля відповів, що поки що не визначився, але всі разом вирішать це.

«Як ви будете малювати?» – поцікавилася вчителька. Андрій сказав, що фарбами.

Вчителька запропонувала спочатку намалювати малюнки фарбами, а потім перенести їх у комп'ютер, використовуючи програму Adobe Acrobat Reader DC Software for Your Windows. Ігор зауважив, що це було б цікаво.

Вчителька запитала: «Скільки художників буде працювати над книгою?» Діти відповіли, що не знають. Тоді вчителька запропонувала всім спробувати себе як митці: кожен створить малюнок хлопчиків, а потім всі роботи будуть об'єднані в одну спільну книгу.

Перед початком малювання вчителька провела коротку бесіду про колірну палітру, розповіла про теплі та холодні фарби, обговорила їх значення та використання в ілюстраціях.

Після цього діти почали практичну роботу, малюючи персонажів та сцени казки, одночасно закріплюючи знання про художні прийоми та кольорову гармонію.

Ігор зазначив, що ілюстрації йому дуже сподобалися. Вчителька запитала дітей, чи хотіли б вони самостійно написати та проілюструвати власну книгу. Сергій відповів, що це було б цікаво.

Спочатку група придумала зав'язку сюжету. Діти створили казку про двох хлопчиків: одного доброго, який завжди допомагав іншим і коли захворів, всі за нього хвилювалися та приходили провідати; і злого, який ображав усіх і коли потрапив у неприємності, ніхто не бажав йому допомогти.

Після цього учні приступили до написання тексту казки. Спочатку вони робили це на папері, кожен додавав свої правки, і всі разом узгоджували зміст. Коли текст був схвалений усіма, його надрукували у програмі Word. Діти по черзі працювали у комп'ютерному класі, вводячи текст.

Коли сюжет був готовий, вчителька запропонувала дітям розпочати роботу над ілюстраціями. Перед початком малювання вона провела вступну бесіду, ставлячи питання, що стимулювали дітей до обговорення сюжету та персонажів.

Група розпочала створення персонажів та декорацій. Вчителька запитала: «Хочете проілюструвати власну книгу?» Галя відповіла, що дуже хотіла б це зробити. Потім вчителька уточнила: «Для кого буде ця книга?» Данило сказав, що хоче подарувати її всім дітям, а найкраще – старшій групі дитячого садка.

Вчителька поставила ще запитання: «Як ми покажемо доброту у нашій книзі?» Дарина запропонувала це намалювати. «А хто буде головними героями?» – запитала вчителька. Ілля відповів, що поки що не визначився, але всі разом вирішать це. «Як ви будете малювати?» – поцікавилася вчителька. Андрій сказав, що фарбами.

Вчителька запропонувала спочатку намалювати малюнки фарбами, а потім перенести їх у комп'ютер, використовуючи програму Adobe Acrobat Reader DC Software for Your Windows. Ігор зауважив, що це було б цікаво.

Вчителька запитала: «Скільки художників буде працювати над книгою?» Діти відповіли, що не знають. Тоді вчителька запропонувала всім спробувати себе як митці: кожен створить малюнок хлопчиків, а потім всі роботи будуть об'єднані в одну спільну книгу.

Перед початком малювання вчителька провела коротку бесіду про колірну палітру, розповіла про теплі та холодні фарби, обговорила їх значення та використання в ілюстраціях.

Після цього діти почали практичну роботу, малюючи персонажів та сцени казки, одночасно закріплюючи знання про художні прийоми та кольорову гармонію.

Вчителька ознайомила дітей із порталом «Про школу». Цей ресурс є освітньою онлайн-спільнотою, доступною для всіх охочих безкоштовно. Будь-який педагог або учень має можливість розміщувати власні матеріали в Інтернеті за допомогою цього порталу. Відвідувачі можуть вивчати свою школу, використовуючи супутникові знімки, а також спілкуватися з іншими користувачами як особисто, так і в груповому форматі, наприклад, між двома школами. На порталі можна публікувати свої напрацювання у різних форматах: презентації, статті, монографії, відеофільми.

На порталі була розміщена презентація, демонстрація якої відбулася під час спільного заходу з батьками під назвою «Історія про доброту».

Робота над створенням казки дала змогу дітям:

- ознайомитися з програмами Word, Adobe Acrobat Reader DC software for Your Windows та PowerPoint;
- навчитися користуватися мережею Інтернет;
- розвивати творчу ініціативу та креативність, які знадобляться в житті;
- тренувати пам'ять, мовлення та увагу.

У процесі створення казки та підготовки презентації виявилися ціннісні орієнтири дітей, а також сформувалася мотивація до розвитку медіаграмотності у позаурочній діяльності.

Діти малювали власні ілюстрації та придумували до них історії. Після того як школярі озвучили свої сюжети, стало очевидним, що кожна робота відображає внутрішній світ автора: діти проявляли власні переживання та зображали те, що хотіли б бачити або в чому вбачають важливе для себе.

Під час створення героїв казки учні уявляли себе в ролі персонажів: позитивні герої нерідко мали риси самої дитини, а негативні персонажі зазвичай мали конкретний прототип із навколишнього середовища. Розвиваючи сюжет, діти висловлювали свої проблеми та шукали шляхи їх вирішення.

Малюючи героїв у програмі Adobe Acrobat Reader DC software for Your Windows, діти опановували роботу з графічним редактором. Під час створення музичного супроводу вони здобували уявлення про композицію твору, музичні інструменти та способи вираження настрою. У вигадуванні власної реальності школярі одночасно розвивали акторські навички, навчалися передавати характер героя та зміст казки через малюнки, звук і текст.

Діти усвідомлювали важливість правильної організації роботи з медіа: вони навчалися не лише працювати з програмним забезпеченням, а й опановували технічні засоби. Робота в групі сприяла розвитку комунікативних умінь: учні вчилися домовлятися, поступатися, підтримувати одне одного, брати на себе різні суспільні ролі, формували лідерські якості та відповідальність за власну діяльність.

2.3 Оцінка динаміки рівня сформованості медіаграмотності учнів початкових класів

Після завершення формуючого етапу дослідження ми провели контрольний експеримент, метою якого було визначити зміни рівня сформованості медіаграмотності учнів початкових класів.

Діагностичне завдання 1 «Що я знаю про медіа?» мало на меті оцінити уявлення дітей про медіа.

Матеріали, зміст завдання та критерії оцінювання залишилися такими ж, як і під час констатуючого експерименту.

Кількісні результати виконання цього завдання наведені у таблиці 9.

Таблиця 9

Результати завдання 1:

Що я знаю про медіа?

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	3 (30%)	2 (20%)
Середній	6 (60%)	4 (40%)
Низький	1 (10%)	4 (40%)

Проаналізуємо результати дослідження.

У експериментальній групі високий рівень медіаграмотності був зафіксований у 3 учнів (30%), тоді як у контрольній групі – у 2 учнів (20%). Середній рівень показали 6 учнів експериментальної групи (60%) і 4 учні контрольної (40%). Низький рівень продемонструвала 1 дитина в експериментальній групі (10%) і 4 учні в контрольній (40%).

Діагностичне завдання 2 «Сходинки спонукань» було спрямоване на визначення рівня медіаграмотності школярів з точки зору мотивації.

Матеріали, зміст завдання та критерії оцінювання відповідали описаним у констатуючому експерименті.

Кількісні результати виконання завдання представлені у таблиці 10.

Таблиця 10

Результати завдання 2

«Сходинки спонукань»

Рівень	ЕГ	КГ
--------	----	----

Високий	2 (20%)	1 (10%)
Середній	4 (40%)	5 (50%)
Низький	4 (40%)	4 (40%)

Проаналізуємо результати дослідження.

У експериментальній групі низький рівень сформованості медіаграмотності був зафіксований у 4 учнів (40%), у контрольній групі цей показник також склав 4 учні (40%).

Середній рівень у експериментальній групі продемонстрували 4 учні (40%), тоді як у контрольній групі його мали 5 учнів (50%).

Високий рівень сформованості медіаграмотності відзначено у 2 дітей експериментальної групи (20%) і у 1 учня контрольної групи (10%).

Діагностичне завдання 3 «У світі комп'ютера» було спрямоване на визначення рівня медіаграмотності учнів початкових класів.

Кількісні результати виконання цього завдання наведені у таблиці 11.

Таблиця 11

Результати завдання 3:

«У світі комп'ютера»

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	3 (30%)	2 (20%)
Середній	5 (50%)	4 (40%)
Низький	2 (20%)	4 (40%)

Проаналізуємо результати проведеного дослідження.

У експериментальній групі високий рівень сформованості медіаграмотності було виявлено у 3 учнів (30%), тоді як у контрольній групі цей показник склав 2 учні (20%).

Середній рівень продемонстрували 5 дітей (50%) у експериментальній групі та 4 учні (40%) у контрольній.

Низький рівень відзначено у 2 дітей експериментальної групи (20%) і у 4 дітей контрольної групи (40%).

Діагностичне завдання 4 «Я та медіа» мало на меті визначити частоту контактів учнів із медіа.

Матеріали, зміст завдання та критерії оцінки результатів збігаються з тими, що використовувалися у констатуючому експерименті.

Кількісні результати виконання завдання наведені у таблиці 12.

Таблиця 12

Результати завдання: «Я і медіа»

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	3 (30%)	0
Середній	4 (40%)	6 (60%)
Низький	3 (30%)	4(40%)

Розглянемо результати проведеного дослідження.

У експериментальній групі низький рівень сформованості медіаграмотності виявлено у 3 учнів (30%), а у контрольній групі – у 4 дітей (40%).

Середній рівень продемонстрували 4 учні (40%) у експериментальній групі, тоді як у контрольній групі цей показник був зафіксований у 6 дітей (60%).

Високий рівень у експериментальній групі досягли 3 учні (30%), а у контрольній групі він не спостерігався.

Діагностичне завдання 5 «Що я можу створити на комп'ютері?» мало на меті визначити рівень уміння школярів самостійно створювати медіатексти.

Матеріали, зміст завдання та критерії оцінювання збігаються з тими, що використовувалися під час констатуючого експерименту.

Кількісні результати виконання завдання наведені у таблиці 13.

Результати завдання:**Що я можу створити на комп'ютері?**

Рівень	ЕГ	КГ
Високий	4 (40%)	3 (30%)
Середній	6 (60%)	4 (40%)
Низький	0	3 (30%)

Розглянемо результати контрольного етапу дослідження.

У експериментальній групі високий рівень сформованості медіаграмотності зафіксовано у 4 учнів (40%), у контрольній – у 3 дітей (30%). Середній рівень демонстрували 6 учнів експериментальної групи (60%) та 4 дитини контрольної групи (40%). Низький рівень у експериментальній групі не спостерігався, а в контрольній групі – у 3 дітей (30%).

Підсумкові показники, отримані за допомогою комплексу діагностичних методик, свідчать:

- Низький рівень сформованості медіаграмотності після проведених методик у експериментальній групі залишився лише у 1 учня (10%), у контрольній групі – у 3 дітей (30%).

- Середній рівень після завершення всіх заходів у експериментальній та контрольній групах спостерігався у 6 учнів кожної групи (по 60%).

- Високий рівень сформованості медіаграмотності досягли 3 учні експериментальної групи (30%) та 1 дитина контрольної групи (10%).

Отже, результати контрольного етапу показують, що рівень медіаграмотності в учнів експериментальної групи суттєво підвищився: 40% дітей знизили показники низького рівня до середнього, а 30% учнів піднялися зі середнього рівня до високого. Це підтверджує ефективність формуючого етапу та свідчить про доцільність використання запропонованих заходів для розвитку медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочній діяльності.

Висновки

Проаналізувавши сучасну психолого-педагогічну літературу, можна зробити такі висновки. Медіа сьогодні набувають особливої ваги у житті дітей і підлітків, впливаючи на них як позитивно, так і негативно. Учні початкових класів підпадають під особливий вплив медіа, тому їм необхідно навчитися розрізняти інформацію, що несе користь, від тієї, яка може завдати шкоди. Це потребує формування високого рівня медіаграмотності ще з молодшого шкільного віку.

Вивчення державного освітнього стандарту початкової загальної освіти показало, що засвоєння компетенцій, пов'язаних із медіаграмотністю, є однією з вимог до результатів навчання. Ураховуючи сучасні інформаційні реалії та завдання освітнього стандарту, метою дослідження стало розроблення та апробація комплексу заходів для формування медіаграмотності учнів початкових класів у позаурочній діяльності на основі теоретичних та емпіричних даних.

Дослідження проводилося у три етапи:

1. Констатуючий етап – визначення рівня сформованості медіаграмотності учнів початкових класів, що дозволило оцінити актуальний стан проблеми.
2. Формуючий етап – реалізація комплексу заходів, спрямованих на розвиток медіаграмотності учнів у позаурочній діяльності.
3. Контрольний етап – оцінка динаміки розвитку медіаграмотності та ефективності проведених заходів.

На основі результатів констатуючого етапу було розроблено та впроваджено комплекс заходів для формування медіаграмотності. Порівняльний аналіз результатів контрольного етапу показав, що запропоновані заходи виявилися ефективними: у 40% учнів експериментальної групи низький рівень сформованості медіаграмотності підвищився до середнього, а 30% дітей, які мали середній рівень, досягли

високого. Це свідчить про результативність формуючого етапу та підтверджує досягнення мети дослідження.

Таким чином, тема формування медіаграмотності учнів початкових класів на сучасному етапі розвитку освіти залишається актуальною і потребує подальшого вивчення та практичної реалізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бути медіаграмотним: десять необхідних компетентностей. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/buti_mediagramotnim_desyat_neobkhidnikh_kompetentnostey/
2. Ващенко Г. Виховний ідеал. Полтава : Ред. газ. «Полтав. вісник», 1994. 191 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. VIII, 1728 с.
4. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) <https://studfile.net/preview/5252932>
5. Додусенко Н.О, Нетужилова І.В. Позаурочна діяльність у початковій школі. Х.: Вид.група «Основа», 2020. 223с.
6. Зеленська О. Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі. Початкова школа. 2015. № 15. С.46-48.
7. Золотухін Д. 15 кращих українських проєктів з медіаграмотності. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2455061-15-krasih-ukrainskih-proektiv-zmediagramotnosti.html>
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
9. Концепція "Нова українська школа". Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainskashkola-compressed.pdf>
10. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2016. 16 с.
11. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція). URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzheny_a_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/

12. Критичне мислення для освітян. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+CTFT101+2017_T3/about.
13. Літературознавчий словник-довідник . 2-ге вид., випр., допов. Київ: Академія, 2007. 751 с.
14. Медіаграмотність — це необхідне вміння для сучасної особистості. Лілія Гриневич. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/mediagramotnist_tse_neobkhidne_v_minnya_dlya_suchasnoi_osobistosti_liliya_grinevich/.
15. Медіаграмотність для освітян. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+MEDIA101+2018_T3/about.
16. Медіадрайвер. Про проєкт. URL: <http://mediadriver.online/about>.
17. Мойсеюк Н.Є Педагогіка. Навчальний посібник. 5-е видання, доповнене і перероблене. К., 2007. С. 293–299.
18. Найдьонова Л. Оновлення Концепції медіаосвіти: навіщо було потрібне і які зміни внесені. URL: https://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/onovlennya_kontseptsii_mediaosviti_navischo_bulo_potribne_i_yaki_zmini_vneseni/
19. Освітні технології: Навч.-метод. Посіб./ О.М.Пехота, А.З.Кінтенко, О.М.Любарська та ін.; За заг.ред. О.М.Пехоти. К.: А.С.К., 2012. 255с.
20. Платонова А. С. Проектування інформаційної системи контролю та оцінки результатів освітньої діяльності учнів: архітектура, модель та структура бази даних. Інформаційні системи та технології. 2018. № 3 (65). С. 68–75.
21. Позаурочна діяльність: особливості застосування в початковій школі. Видавництво Київського міського педагогічного університету імені Б.Д.Грінченка. 2019. 42 с.
22. Полонський В. М. Педагогічна інноватика. К.: Педагогіка, 2015. 247 с.

23. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
24. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
25. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463->
26. Роберт І. В. Теорія та методика інформатизації освіти (психолого-педагогічний та технологічний аспекти). К.: БІНОМ; Лабораторія знань, 2014. 398 с.
27. Сухомлинська О. В. Проблеми виховання дітей. Початкова школа. 2006. № 6. С.4-7.
28. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності. К., 1966. 348 с.
29. Сухомлинський В. О. Народження громадянина. Вибрані твори в 5-ти томах. Т.3. С. 304-305.
30. Сучасний урок у початкових класах / О. Я. Савченко. К., 1997. 256 с.
48. Український педагогічний словник / За ред. С. Гончаренка. К. : Либідь, 1997. 476 с.
31. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Вибр. педагог. тв.: У 2-х т. Т. 1. К., 1983. 432 с.
32. Чернецька Т.І. Сучасний урок і позаурочна діяльність:теорія і практика: [навч. посібник]. К.: ТОВ «Праймдрук», 2018. С.129-139.
33. Шаповалова О. Н. Технологічний компонент внутрішньошкільної системи формуючого оцінювання. Досягнення науки та освіти. 2020. № 7 (61). С. 24–25.
34. Ellis M. Learning to Teach in Second Life: A Novice Adventure in Virtual Reality. Journal of Instructional Pedagogies. 2011. Vol. 6. P. 1–12.
35. Kwon C. Verification of possibility and effectiveness of experiential learning using HMD-based immersive VR technologies. Virtual Reality. 2019. Vol. 23. P. 101-118. <https://doi.org/10.1007/s10055-018-0364-1>

36. Latour B. Pandora's Hope. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.
37. Vretos N. Exploiting sensing devices availability in AR/VR deployments to foster engagement. Virtual Reality. 2019. Vol. 23. P. 399-410. <https://doi.org/10.1007/s10055-018-0357-0>